

Náučný chodník Zvonička

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Žarnovica
Geomorfologická jednotka:	Vtáčnik
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Nová Baňa, Námestie slobody a pešo 1 km na východ do svahu (napr. po trase A banského náučného chodníka Po stopách baníckej slávy v Novej Bani a žltej turistickej značke)
Východisko:	Nová Baňa, oddychový areál Zvonička
Trasa:	Nová Baňa: oddychový areál Zvonička - Červená skala - Havrania skala - rozhľadňa Háj - Kohútovo, kaplnka - Zvonička
Dĺžka, prevýšenie:	6,5 km, prevýšenie 415 m
Čas prechodu:	2,5 h
Počet zastávok:	5
Náročnosť:	mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, prírodovedné

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie po žltej značke.

Rok otvorenia: 2014

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je; vlastná stránka náučného chodníka

Kontakt: Mestské lesy, spol. s r. o., Nová Baňa, Bernoláková 11, 968 01 Nová Baňa

Poznámka: (1) Trasa náučného chodníka Zvonička sa čiastočne prelína s trasou A banského náučného chodníka Po stopách baníckej slávy v Novej Bani a náučného chodníka Zbojníckej studničky, čo komplikuje orientáciu. (2) V oblasti sa nachádza mnoho otvorených historických banských diel (šachty) - je nutné venovať pozornosť pre prípad poškodenia ochranných a zabezpečovacích zariadení.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Nová Baňa. Starobylé banské kráľovské mesto v Novobanskej kotline v južnom cípe pohoria Vtáčnik pri jeho styku s Pohronským Inovcom a Štiavnickými vrchmi v ústí Novobanského (predtým Kýzového) potoka do Hrona. Prvá písomná zmienka o už rozvinutej baníckej osade pochádza z roku 1337. V roku 1345 získala postavenie slobodného kráľovského a banského mesta a mestské výsady. Došlo k

významnému rozvoju baníctva (s ťažbou rúd zlata a striebra) i mesta, ktoré sa zaradilo medzi sedem hornouhorských banských miest. Krátky rozmach vystriedali pohromy a vyludnenie: vnútorné nepokoje v Uhorsku a protiturecké vojny (mesto zničené Turkami v roku 1664, stavovské povstania a morová epidémia) a zatopenie baní podzemnou vodou v 16. storočí. Problémy podzemnej vody v stagnujúcich baniach mal zachrániť parný stroj na pohon banských čerpadiel, zostrojený v roku 1722 anglickým konštruktérom Isaacom Potterom, – prvý na európskom kontinente. V roku 1723 tu vznikla účastinná spoločnosť na ťažbu zlata, ktorá pre nerentabilitu skončila v roku 1888. Okrem baníctva sa obyvatelia zaoberali kamenárstvom (výroba mlynských kameňov už od 14. storočia), po zániku baníctva sa rozvinuli remeslá a ovocinárstvo, neskôr pribudla sklárska výroba. Historické centrum mesta s pozdĺžnym námestím leží na sútoku Novobanského a Starohutského potoka. K pamiatkam sa radí budova bývalej radnice, pôvodne gotickej pevnosti (1353) na námestí (dnes múzeum), dva gotické kostoly – Narodenia Panny Márie (farský) z druhej polovice 14. storočia a sv. Alžbety so špitálom z roku 1391 –, klasicistický kostol sv. Kríža na Kalvárii (1826), neskoroklasicistické súdošie sv. Trojice (1847) a neogotická pútnická kaplnka Panny Márie v **Kohútove** na východnom okraji Novej Bane (vysvätená 12. septembra 1869), pri ktorej vzniklo pútnické miesto a malá botanická záhrada s ojedinelým sekvojovcom mamutím, vysokým 34 m. Keďže poloha kaplnky neumožňovala, aby od nej zvuk zvonov doliehal až do Novej Bane, v roku 1874 bola južne od nej, bližšie k mestu na kopci protíľahom ku kalvárii postavená zvonica. Neskôr sa okolo nej vyvinul rekreačný areál **Zvonička**. V roku 2020 boli v lesoch osobitného určenia s rekreačným významom medzi Kohútovom a areálom pri Zvoničke vysadené ako **Záhradný les** domáce i cudzokrajné stromy a kry, označené menovkami. K mestu patrí aj osada **Stará Huta**, v ktorej v roku 1630 vznikla jedna z najstarších uhorských sklární, a ďalšie početné osady a rozptýlené sídla v jeho horskom zázemí (v Pohronskom Inovci i Vtáčniku), tzv. štále, s ľudovou architektúrou gazdovských usadlostí.

Pohronské múzeum v Novej Bani. Regionálne múzeum, ktorého zriaďovateľom je Banskobystrický samosprávny kraj, sídliace v historickej budove, dominujúcej centru Novej Bane. Pôvodne šlo o štvorpodlažnú pevnostnú gotickú stavbu z druhej polovice 14. storočia – pravdepodobne kráľovský dom v zmysle nariadenia Karola Róberta, do akých mali v banských mestách ťažiarci odovzdávať drahé kovy pre skúšku rýdzosti zlata banským grófom. Po požiari v prvej polovici 18. storočia ho prestavali na radnicu. V „radnej“ sieni sú zachované barokové nástenné maľby z 18. storočia s portrétmi uhorských panovníkov a v podzemí chodby – mestské katakomby. Budova je kultúrnou pamiatkou. Múzeum celoročne poskytuje rôznorodé regionálne expozície a výstavy. Raritou popri expozíciách pravekého osídlenia, histórie mesta, národopisu, umeleckohistorickej, sklárstva a i. je permanentná vulkanologická výstava venovaná najmladšej sopke Slovenska, ležiacej na juh od Novej Bane (viac v hesle Prírodná pamiatka Putikov vršok).

Háj (712 m n. m.). Horský masív v najjužnejšej časti Vtáčnika nad Novou Baňou vklinený medzi Novobanskú kotlinu a dolinu Hrona. Ide o mohutnú ryolitovú extrúziu (výlev). Ryolit je tu pomerne čerstvý, nepostihnutý intenzívnymi hydrotermálnymi premenami. Ťažil sa tu vo viacerých lomoch a priamo na mieste ťažby sa aj nahrubo opracovával. Okolo roku 1850 vznikla Prvá novobanská spoločnosť na výrobu mlynských kameňov, ktorá zanikla po prvej svetovej vojne. Ryolitový vulkanizmus tu bol priamou príčinou vzniku sústavy žíl rúd drahých kovov (zlato, striebro) v rámci susediacich andezitových telies (žilník Reissenschuch) a v dôsledku ich stredovekej ťažby aj mesta Nová Baňa. Vo svahoch sa nachádza mnoho povrchových banských a ťažobných foriem reliéfu, napr. haldy, pingy, ústia šachiet, šachtíc a štôlní, lomy. Na západnom okraji vrcholovej časti Hája stojí 21 m vysoká rozhľadňa s tromi vyhlídkovými poschodiami, ktorá poskytuje výhľady na Novobanskú kotlinu (je súčasťou Vtáčnika), Pohronský Inovec a Štiavnické vrchy. Vo výraznej južnej rázsoche čnejú dve skalnaté vyhlídkové plošinky – **Červená skala** (aj vrch **Gupňa**) a **Havrania skala** (viď samostatné heslá).

Červená skala. Ryolitový skalný útvar bezprostredne pod vrcholom vrchu **Gupňa (458 m n. m.)** v

južnom cípe Vtáčnika nad Novou Baňou. Pomenovaný je podľa červenkastej farby ryolitu, v minulosti nesprávne označovaného ako „novobanský trachyt“. Z vrcholovej skalnej plošinky je výhľad na časť Novej Bane a do doliny Hrona, tu oddeľujúcej Vtáčnik a Pohronský Inovec od Štiavnických vrchov. V ich okraji južne od rozsiahleho areálu závodu v Novej Bani nad obcou Brehy vidno najmladšiu sopečnú štruktúru na Slovensku Putikov vršok - nasýpaný troskový vulkanický kužel a z neho vyliate lávové prúdy (pozri samostatné heslo nižšie a foto).

Havrana skala. Nevelká skalnatá terasa v južnom cípe Vtáčnika v strmom svahu nad Hronom v rámci masívu Hája východne od Červenej skaly, budovaná červenkasto sfarbeným ryolitom, s vyhlídkou do doliny Hrona a na okraj Štiavnických vrchov. V širšom okolí, najmä v horninách andezitového zloženia, bol vyvinutý mohutný súbor paralelných žíl - žilník Reissenschuch -, s obsahom veľmi kvalitnej zlatej a striebornej rudy, intenzívne ťažený najmä v stredoveku. O dávnej ťažbe svedčí veľké množstvo povrchových jám - píng - a otvorených šachtíc. Severne od Havranej skaly sa nachádza otvorené ústie šachty Klingsbittner, ľudovo nazývanej Kamenná šachta. Viac (aj o ryolite) > na trase A (a v textoch) banského náučného chodníka Po stopách baníckej slávy v Novej Bani.

Prírodná pamiatka Putikov vršok. Chránené územie v západnom okraji Štiavnických vrchov juhovýchodne od Tekovskej Breznice vyhlásené v roku 1997 v priestore okrajového **bezmenného vrchu s výškou 477 m n. m.**, ležiaceho južne od v mapách označeného Putikovho vrchu (432 m n. m.), na ochranu časti územia najmladšej vulkanickej činnosti na Slovensku s relatívne malou deštrukciou sopečnej štruktúry. Tú tvorí dosiaľ zreteľný troskový kužel s kráterom vo vrchole a široká a dlhá naklonená lávová plošina z viacerých na sebe ležiacich až vyše 3 km dlhých lávových prúdov, budovaných nefelinickým bazanitom (bazaltom/čadičom), vyliatych smerom na sever do pôvodnej Chválenskej doliny a čelom siahajúcich až na dno doliny Hrona pri obci Brehy, kde dosahujú maximálnu hrúbku až 15 m. Tu sa v lome ťaží bazalt pre výrobu minerálnych vlákien a izolačných materiálov. Svojim vekom okolo 140 tisíc rokov predstavuje vulkán Putikov vršok spolu s prvkami pohoria Harghita v Rumunsku najmladší vulkanizmus celej karpatsko-panónskej oblasti. Vzorky tunajších vulkanických bômb sú vo vulkanologickej expozícii Pohronského múzea v Novej Bani (pozri samostatné heslo) porovnávané so vzorkami z rozličných svetových sopiek, najmä z činnnej sopky Etna na Sicílii.

Vtáčnik. Pohorie na strednom Slovensku pretiahnuté severo-južným smerom zhruba medzi Prievidzou, Radobicou, Novou Baňou, Žarnovicou a Novou Lehotou, susediace na severe s Hornonitrianskou kotlinou, na západe Tribečom a Pohronským Inovcom a na východe Žiarskou kotlinou a krátko aj s Kremnickými vrchmi. Vo vyššej severozápadnej časti s ústredným chrbtom a krátkymi rázsochami s hojnými skalnými formami a hlbokými dolinami je masívnou hornatinou, kulminujúcou Vtáčnikom (1 346 m n. m.). Vo zvyšku prevláda menej členitý vrchovinový reliéf, miestami je otvorenejší, vytvárajúc nevelké kotliny (Novobanská, Prochotská, Ostrogrúnska). Budované je prevažne neogénnymi andezitmi, v malej miere ryolitmi a ich pyroklastikami. Lokálne (okolo Župkova) sa vyskytujú neogénne riečne a jazerné sedimenty (štrky a piesčité štrky). Geologické pomery a členitosť reliéfu vedie k hojným zosuvom, a to i mohutným kryhovým (blokovým) na miestach čiel bývalých lávových prúdov. Územie je starou baníckou oblasťou, drahé kovy sa ťažili v doline Píľanského potoka nad Žarnovicou a v Novej Bani. V pohorí prameniace potoky smerujú, resp. ústia do Handlovky, Nitry a Hrona. Vo vyšších častiach pohoria prevažujú bukové a bukovo-jedľové lesy, v najvyšších polohách sú bukové porasty krovitého vzrastu, tzv. listnatá „kosodrevina“ s pôvodným smrekom a horskými rastlinnými i živočíšnymi druhmi. Táto západná stredná časť pohoria je súčasťou Chránenej krajinej oblasti Ponitrie. Východ a juh pohoria je sčasti mozaikovito odlesnený s výskytom nevelkých obcí a rozptýleného osídlenia (štále).

Názvy informačných panelov

1. Zvonička
2. Červená skala
3. Havrania skala
4. Háj
5. Kohútovo

